

ВИКОНАВЧА ПРАКТИКА ТА ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОТРИМАННЯ НОРМ БАНКІВСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Артем Самвелович САРУХАНЯН,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Виконавча практика у сфері банківського регулювання становить важливий елемент правозастосовної діяльності держави, спрямований на забезпечення стабільності фінансової системи, захист прав вкладників та дотримання банками вимог законодавства. Банківський сектор, будучи однією з найчутливіших складових економіки, потребує постійного контролю з боку уповноважених органів, насамперед Національного банку України, який здійснює нагляд за дотриманням нормативів, порядку проведення банківських операцій, вимог фінансової звітності та ризик-менеджменту [1]. Саме ефективна виконавча практика у поєднанні з дієвими правовими механізмами забезпечує реальне виконання приписів банківського законодавства, що є запорукою фінансової стабільності та довіри до банківської системи.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення правових засад і механізмів реалізації банківського законодавства в умовах динамічних змін фінансового ринку, зростання ризиків та цифровізації банківських послуг. Сучасна практика свідчить, що навіть за наявності розвиненої нормативної бази ефективність її реалізації значною мірою залежить від узгодженості дій контролюючих органів, прозорості процедур притягнення до відповідальності та спроможності держави оперативно реагувати на порушення. У цьому контексті потребує подальшого розвитку система правових гарантій дотримання норм банківського законодавства, удосконалення процедур нагляду й застосування санкцій, а також розширення превентивних інструментів впливу.

Отже, дослідження виконавчої практики та правових механізмів забезпечення дотримання норм банківського законодавства має важливе теоретичне і практичне значення. Воно спрямоване на формування ефективної моделі правозастосування, яка забезпечує баланс між регуляторним контролем і свободою банківської діяльності, відповідає міжнародним стандартам фінансового нагляду та сприяє підвищенню правової культури у сфері банківських відносин.

Виконавча практика у сфері забезпечення дотримання норм банківського законодавства є ключовим елементом державного механізму фінансової стабільності та законності у банківському секторі. Вона охоплює діяльність органів публічної влади, спрямовану на реалізацію норм права шляхом застосування контрольних, наглядових, примусових і превентивних заходів до суб'єктів банківських

правовідносин. З огляду на стратегічне значення банків для національної економіки, держава приділяє особливу увагу формуванню ефективної системи правозастосування, де провідну роль відіграє Національний банк України як центральний орган банківського нагляду [2].

Правові механізми забезпечення виконання банківського законодавства базуються на поєднанні норм адміністративного, фінансового та господарського права. Центральне місце серед них займають приписи Закону України «Про Національний банк України» та «Про банки і банківську діяльність», які визначають повноваження Національного банку України щодо здійснення пруденційного нагляду, застосування заходів впливу, проведення перевірок і моніторингу фінансового стану банків. Водночас, ефективність реалізації цих норм залежить не лише від формальних повноважень регулятора, а й від розробленості процедур, прозорості їх застосування та наявності дієвих інструментів контролю й відповідальності.

Одним із головних напрямів виконавчої практики є нагляд за дотриманням банками економічних нормативів та вимог щодо капіталу, ліквідності, концентрації кредитного ризику та внутрішнього контролю. Цей нагляд здійснюється через систему ризикоорієнтованого моніторингу, що передбачає постійний аналіз фінансової звітності, стрес-тестування та оцінку якості корпоративного управління [3]. На основі цих даних Національний банк України формує профіль ризику кожного банку, що дає змогу завчасно виявляти потенційні порушення та запобігати їх негативним наслідкам для стабільності системи.

Не менш важливим компонентом є застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства [4]. Законодавство передбачає широкий спектр правових інструментів від письмових застережень та штрафів до відсторонення керівництва, введення тимчасової адміністрації або відкликання банківської ліцензії. Проте на практиці залишається актуальною проблема недостатньої узгодженості між превентивними й репресивними заходами, що призводить до несвоєчасного реагування або надмірного адміністративного тиску на фінансові установи.

З метою підвищення ефективності виконавчої практики важливим є розвиток системи фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням коштів. Державна служба фінансового моніторингу України у взаємодії з Національним банком України забезпечує виявлення та запобігання операціям, що мають ознаки легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Включення цих функцій у загальний контекст банківського нагляду дозволяє створити комплексну систему правозастосування, де питання фінансової стійкості поєднуються з питаннями правомірності та прозорості фінансових операцій.

Ключовою тенденцією сучасної практики є цифровізація правозастосовних процесів. Національний банк України впроваджує автоматизовані системи збору та аналізу даних, що забезпечують щоденний моніторинг діяльності банків і підвищують об'єктивність

прийняття рішень. Використання інформаційно-аналітичних платформ дозволяє здійснювати нагляд у режимі реального часу, зменшуючи людський фактор та підвищуючи ефективність реагування на потенційні загрози. Це відповідає міжнародним стандартам супервізії, закріпленим у принципах Базельського комітету з банківського нагляду [5].

Однак існують проблеми, що знижують ефективність виконавчої практики. Серед них ключовими проблемами є фрагментарність законодавчого регулювання, дублювання повноважень між окремими органами, відсутність єдиних критеріїв оцінки результативності нагляду та недостатня прозорість процедур застосування санкцій. Це створює ризики вибіркового правозастосування та знижує рівень довіри до регулятора. Вирішення цих проблем потребує системного оновлення нормативної бази, розроблення уніфікованих стандартів контролю та забезпечення незалежності органів, які здійснюють наглядові функції.

Важливим напрямом удосконалення є підвищення ролі внутрішнього контролю в банках. Впровадження ефективних систем комплаєнсу, внутрішнього аудиту та управління ризиками дає змогу зменшити навантаження на державні контролюючі органи, одночасно посилюючи превентивний компонент правозастосування. Законодавче закріплення стандартів корпоративного управління і підзвітності сприятиме формуванню культури саморегуляції у банківській сфері.

Отже, виконавча практика та правові механізми забезпечення дотримання банківського законодавства є невід'ємною складовою фінансової безпеки держави. Їх ефективність визначається не лише якістю законодавства, а й ступенем координації між суб'єктами нагляду, технологічною спроможністю системи моніторингу та рівнем правової культури учасників ринку. Подальший розвиток цієї сфери має базуватися на поєднанні міжнародного досвіду, цифрових інновацій та принципів верховенства права, що дозволить забезпечити стабільність, прозорість і конкурентоспроможність банківської системи України.

Список використаних джерел:

1. Пономаренко В. С., Киркач С. М., Плєсқун І. В., Лозинская О. И. Ризик-орієнтований підхід у первинному фінансовому моніторингу банків. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 3(34). С. 42–52. doi: 10.18371/fcaptr.v3i34.215357.
2. Яковлев В. І., Ткаченко М. О. Дослідження впливу сучасної державної грошово-кредитної політики на кредитний потенціал банків України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. doi: 10.32782/2524-0072/2024-67-177.
3. Лобова О. М., Москалюк М. Ю. Практика використання інструментів регулювання банківської діяльності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. doi: 10.32782/2524-0072/2023-50-4.
4. Буря Ю. М., Петрова А. В. Теоретико-правові аспекти виконання функцій банківського права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11/2024. С. 159–163. doi: 10.32782/2524-0374/2024-11/35.
5. Балянт Г., Прийдун Л. Нормативно-правова основа функціонування банківських установ і напрямки її вдосконалення. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє*. 2010. Вип. 14–15. С. 3–21.